

והר"ן נראה שאפילו באקראי אין ראוי ליעשות שליח ציבור אם לא במקום הצורך כגון ביטול קדיש וקדושה. וכן כתב בלח"מ (נשיאת כפים טו, ד) בדעת הרמב"ם שאפילו באקראי אל יעבור לפני התיבה).
ג. נשיאת כפים בקטן; כתבו התוס' (עפ"י סוכה מב. וכ"ה ברא"ש שם) שהקטן נושא את כפיו עם הגדולים אך לא בפני עצמו עד שיביא שתי שערות, ובאופן קבוע לא ישא לבדו עד שיתמלא זקנו (כן מפורש בתוס' מגילה כד.). והרמב"ן והרשב"א צדדו לומר שאינו נושא כפים כלל עד שנתמלא זקנו (וכ"כ בלח"מ נשי"כ טו, ד) בדעת הרמב"ם. ובכס"מ נראה שאין הרמב"ם חולק על דעת התוס'. וכן מבואר במהרש"ל. וכתב כן גם בשם הרשב"א והר"ן.

דפים כד – כה

מג. כיצד הכלים מקבלים טומאה וכיצד מטמאים אחרים?

כל הכלים מיטמאים ומטמאים במגעם, בתוכם או בגבם (מכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא, מכל כלי עץ או בגד...), אבל לא באוירם (לכך ייתר הכתוב תוכו בכלי חרס, לומר תוכו של זה ולא תוכו של אחר).

כלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו ואעפ"י שלא נגע (...כל אשר בתוכו יטמא – התורה העידה על כלי חרס ואפילו מלא חרדל, אעפ"י שאינו נוגע בכולו (רבי יונתן). ולמדנו גזרה שוה (וערשב"א), מה 'תוכו' האמור לטמא אעפ"י שלא נגע, אף 'תוכו' האמור ליטמא אעפ"י שלא נגע. רבי יונתן בן אבטולמוס), אבל אינו מקבל טומאה מגבו (וכל כלי פתוח – היינו כלי חרס שטומאתו מקדמת ובאה לפתחו) אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא. הא יש צמיד פתיל עליו – טהור אעפ"י שהוא באהל המת [ואין ללמוד ממנו לשאר כלים, שכן נאמר הוא למעט]. וע"ע תו"כ שמיני ז, ה; רש"י ותו"י שבת טז.).

א. כלי חרס שנטמא מתוכו, נטמא גם גבו ומטמא אחרים (תוס' ורשב"א עפ"י תורת כהנים). ויש מי שסובר שאין כלי חרס מטמא מגבו כלל (רשב"ם, מובא בתוס' בכורות לה. ובסוף ספר ראב"ן. וע' גם מרכבת המשנה כלים א, יג בדעת ר"נ גאון).

ישנה דעה הסוברת שכלי חרס שנגעה טומאה בגבו, גבו נטמא מהתורה, ותוכו בלבד הוא שטהור (ראב"ן ח"א נו). אבל דעת שאר ראשונים שהוא טהור לגמרי (ערש"י ותוס' שבת טז. ר"ש ורא"ש כלים ב, א; רמב"ם כלים יג, א).

ב. לדברי הרמב"ם (משכב ומושב ה, ד) זב וכד' שהכניס אצבעו לכלי חרס אינו מטמא אלא אם נוגע בכלי (וי"א בדעתו שהוא הדין לכל אדם טמא. ע' זכר יצחק סו"י נא).

ג. דין אחורי הכלים, ודיני כלי זכוכית – בשבת טז.

הכלים נטמאים בהסט, בטומאות מסוימות, ואפילו כלי חרס, גם הוא מוקף צמיד פתיל – שההסט כמגע בכולו הוא, וכאילו נגעה הטומאה בתוכו (עפ"י תורת כהנים פר' מצורע; נדה ו. ורש"י; תוס' שבת פד:).

דף כה

מד. מה דינם של גולמי כלי עץ ומתכת ופשוטיהם לענין קבלת טומאה?

גולמי כלי עץ [מלבד אותם של אשכרוע וכד' שהם יקרים. משנה כלים] – טמאים, ושל כלי מתכת – טמאים. אלו הם גולמי כלי – שלא נגמרה מלאכתם, כגון כלי עץ שעתידי לשוף, לשבץ, לגרר, לכרכב,

להטיח (= לטוח, לשפשף) בטונס (בעור של דג). מחוסר כן או אוגן (= שפה) או אוזן – טמא. וכלי מתכת המחוסר החלקה, שיבוץ, עשיית כן וכד' – טהור, מפני שהוא עשוי לכבוד (הלכך אין נחשב 'כלי' ליעודו עד שיושלם. רבי יוחנן) או מפני שדמיו יקרים (ואינו ראוי לימכר ביוקר כראוי לו עד שיושלם בניו). רב נחמן). ובארז נפקותא בין הטעמים; כלי עצם [של בהמה וחיה, המקבל טומאה מהתורה (וכל מעשה עזים תתחטאו), אך לא של עוף (עזים)], שאינו עשוי לכבוד אך דמיו יקרים. [רבן גמליאל מטמא גולמי כלי מתכות. כלים יב,ו; עדיות ג,ט].

א. נחלקו הדעות להלכה, אם כרבי יוחנן או כרב נחמן (ע' במאירי שתי דעות. והרמב"ם נטה לפסוק כאן כרב נחמן. ע' בהשגות הראב"ד וביש"ש נג. וי"מ שהרמב"ם פסק כרבי יוחנן – ע' זכר יצחק ח"ב כו. וכתב שם לחלק בדעת הרמב"ם בין מחוסר שיפוי למחוסר כן וכד'. [ובעלמא מצינו מח' הראשונים האם הלכה כרב נחמן או כרבי יוחנן – בב"מ לה גז]).

ב. כלי עצם של אדם או של שרץ – מקבלים טומאה ככלי עצם בהמה (ר"ש ורא"ש ורע"ב כלים יז,יד). כלי המחוסר חטיטה להיות לו בית קיבול, אפילו חטט מקצת והוא ראוי לשימוש, אם אך לא השלים החטט במידה המיועדת לו – טהור, אפילו בכלי עץ. וכן כל גולם כלי שאינו ראוי לשימוש עתה, כגון מיטה שלא החליקה וכולטים ממנה קסמים גדולים שפוגעים ביושבים עליה – טהורה (עפ"י סנהדרין כ כפירוש ר"ת, וכ"מ ברש"י). כלי המחוסר כיסוי – טמא, אפילו כלי מתכת.

פשוטי כלי עץ [שאינם משמשים למדרס] – טהורים (מכל כלי עץ... או שק – כשק המיטלטל מלא וריקן). פשוטי כלי מתכת – טמאים (שלא הוקשו לשק). כלי עצם וכלי עור וזכוכית – פשוטיהם טהורים (שבת טז). וכן כלי חרס שאין להם תוך – אינם מטמאים (ע' בכורות לח).

מה. שקדים המרים והמתוקים, מה דינם לענין מעשר, בקטנים ובגדולים?

לפי סתם מתניתין, שקדים המרים; קטנים – חייבים במעשר, שדרכם להאכל בקטנם קודם שיימרו. גדולים – פטורים. והמתוקים; קטנים – פטורים, שאין דרך אכילתם כך. גדולים – חייבים. רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: זה וזה לפטור. ויש שמסרו בשמו: זה וזה לחייב, הואיל ויכול למתקם על ידי האור. אמר רבי אלעא: הורה רבי חנינא בצפורי כדברי האומר זה וזה לפטור.

א. לפרש"י 'זה וזה' – מרים ומתוקים. לדעה ראשונה שניהם פטורים בקטנם [אבל בגדלם המרים פטורים]. ולדעה שניה שניהם חייבים בגדלם [אבל בקטנם פטורים המתוקים עכ"פ], הואיל ואף המרים הגדולים להאכל ע"י האור.

והתוס' פרשו 'זה וזה' – גדולים וקטנים, ובמ"ר; לדעה ראשונה שניהם פטורים, הקטנים – מפני שלא נגמרו, והגדולים – מפני שמרים ביותר. ולדעה שניה שניהם חייבים, הגדולים – מפני שנגמרו וראויים ע"י האור, והקטנים – מפני שהם טובים יותר.

ב. פסק הרמב"ם (מעשר א, ט ב,ה) כהוראת רבי חנינא: זה וזה לפטור, כלומר שקדים המרים בין גדולים בין קטנים (כפירוש התוס', וכן נמצא בירושלמי מעשרות א; ע' כס"מ; בהגר"א יו"ד שלא, קכב. וע' בספר דרך אמונה הל' מעשר שם).

ג. יש אומרים ששקדים המרים נאכלים בגרעיניהם כמו שקדים מתוקים. וי"א שאין נאכלת אלא קליפתם כשהם קטנים (ע' שו"ע או"ח רב ובבאור הלכה. ולפי דעה זו יש מקום לומר שלא נחלקו אלא בקליפה, האם יש עליה תורת אוכל אם לאו. אבל מלשון רש"י (כאן ובעירובין כח:) משמע שהמחלוקת גם על הגרעינים (עפ"י חדושים ובאורים).

דפים כה – כו

מו. התמד, האם ומתי דינו כמים או כיון להלכות השונות?

התמד (רש"י): מים הניתנים בחרצנים. תוס' ורשב"א: בשמרים, אבל בחרצנים יתכן והדין שונה. ע' פסחים (מב); לפי סתם מתניתין, עד שלא החמיץ (ותסס) דינו כמים ואינו ניקח בכסף מעשר ופוסל את המקוה (שאינן בו ארבעים סאה. מפרשים) בשלשה לוגין שנפלו לתוכו (מגורה דרבנן). משהחמיץ, ניקח בכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה.

רב נחמן בשם רבה בר אבוה העמיד משנתנו כרבי יהודה שמחייב את התמד במעשר, כשהחמיץ. אבל לחכמים פטור ממעשר ודינו כמים גם לענין שאר ההלכות. ומשמע בגמרא שמדובר כשלא נתוסף על מדת המים שנתן. ואם לא החמיץ – לדברי הכל דינו כמים (וכן אמר רבי יוסי ברבי חנינא) ודאי (תוס'). אבל מדברי רבי אלעזר נראה שסבר שבשלא החמיץ מחלוקת.

א. כתבו הראשונים (עפ"י הסוגיא בב"ב צו) שאם נתוספה כמות התמד על המים שנתן בשליש [ואחרים אומרים: בששית] כגון שנתן שלש מדות מים ונמצאו ארבע, ויש בו טעם יין – לדברי הכל חייב במעשר וניקח בכסף מעשר אפילו לא החמיץ. ואם נתוסף פחות משליש, לחכמים פטור אפילו החמיץ.

ולפי תירוץ אחד בתוס' מבואר שלרבי יהודה, כשנתן שלש ונמצא שלש ומחצה – חייב מדאורייתא. ובכדי מידתו – מדרבנן. ולפי"ז משנתנו שנקטה משהחמיץ ניקח בכסף מעשר – בשהשליך שלש ונמצא שלש ומחצה.

ב. לרבי אלעזר, יש מפרשים שמחלוקת רבנן ורבי יהודה בין בשהחמיץ בין בשלא החמיץ (רמב"ן). ויש מפרשים דוקא בשלא החמיץ, אבל בשהחמיץ אפילו לחכמים חייב במעשר, ומשנתנו כרבנן (רשב"א).

ג. לפירוש הרמב"ן [דלא כרש"י ותוס'], רבא חולק על רב נחמן וסובר שמחלוקת חכמים ורבי יהודה אמורה בין בשהחמיץ בין בשלא החמיץ, ומשנתנו שמחלקת – כרבי יוחנן בן נורי.

ד. אעפ"י שרבה בר אבוה העמיד משנתנו כרבי יהודה, הסוגיא בב"ב נוקטת כחכמים – כן מבואר בתוס' לפי תירוץ אחד. ולפירוש הרשב"א בדברי רבי אלעזר, סתם מתניתין כחכמים.

ומדברי הרמב"ם (מעשר ב,ז; מעשר שני ז,ו) נראה שמחלק בין חיוב מעשר ובין קיחה מכסף מעשר; אין התמד חייב במעשר כל שהוסיף פחות משליש, ואעפ"י שיש בו טעם יין – כחכמים. אבל ניקח מכסף מעשר, ואפילו סופו להחמיץ – כסתם מתניתין וכתב נחמן. ונראה שמקורו בירושלמי (מעשרות ה,ג) וטעם הדבר, שכיון שיצא יין מהחרצנים ושינה את כל המים, עושה אותם דבר חשוב להלקח בכסף מעשר. ואפשר לפי"ז שדוקא כשמצא יותר ממדת המים שנתן, אבל בכדי מדתו אינו ניקח (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה. וע"ע בסגנון שונה באבני נזר י"ד ק"ג, ל). אף על פי שלדברי רבי יהודה חייב במעשר, אמר רבי אלעזר: אין מפרישים עליו מתמד אחר אלא ממנו עצמו, שמא יבוא להפריש מן החיוב על הפטור או מהפטור על החיוב, אם אחד מהם יחמיץ ואחד לא יחמיץ (כפרש"י ותוס'). ורמב"ן פירש אפילו עבר זמן רב ולא החמיץ אין מפרישים, שמא באחד מהם יש יין מעורב ובאחד אין, או בזה מעט ובו הרבה).

וכן לענין השקה; תמד שלא החמיץ – משיקו במים. משהחמיץ – אין משיקו במים. [רבא סבר שאין מועילה השקה לתמד אלא אם תימדוהו במים טהורים ונטמאו, אבל מים טמאים מעיקרא אין להם השקה אלא בפני עצמם. ואילו רב גביהה מבי כתייל תמה על כך והסיק שאין חילוק בדבר].

תמד שסופו להחמיץ; אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ – קנה מעשר (ואין מועילה לו השקה לטהרו. תוס'), שנגלה הדבר למפרע שפרי הוא בשעת לקיחה [ולפי"ו העמיד רבה את משנתנו בתמד שלא החמיץ בסופו]. רבא תלה דין זה במחלוקת תנאים (כפרש"י ותוס'). אבל רמב"ן פרש בע"א; לחכמים אכן הולכים אחר סופו, אבל לרבי יוחנן בן גורי יש לילך אחר המראה, וכיון שבטרם החמיץ מראהו וטעמו כמים – דינו כמים, הן לענין פסול המקוה בשלשה לוגין, הן לענין קיחה בכסף מעשר.

א. אף על פי שיש במים שבתמד שלשה לוגין, כיון שהתמד סופו להחמיץ הרי דינו כפרי (לרב נחמן) אף לקולא; ניקח מכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה (עפ"י תוס'). ויש מי שסובר שאם יש שלשה לוגין פוסל (עפ"י ריטב"א עירובין כט:), אך אין כן נראה משאר פוסקים, וכן יש לנקוט לדינא (עפ"י חזו"א יו"ד קלב, י).

ב. יש מפרשים [בדעת הרמב"ם והתוס'] שלרבא, בתמד שסופו להחמיץ יש חילוק בין פסול מקוה ובין קיחה בכסף מעשר; כיון שמראהו כמראה יין אינו פוסל את המקוה לתנא דמתניתין, אבל ניקח בכסף מעשר [ומה ששינינו אינו ניקח – היינו מפני הספק, שמא לא יחמיץ] (עפ"י ים של שלמה נד. ואולם החזו"א יו"ד קלב, י) תמה על סתימת הפוסקים שנראה אפילו סופו להחמיץ פוסל. ולדינא נשאר ב'צ"ע').

ג. תמד שאין ידוע אם סופו להחמיץ אם לאו; מפרש"י משמע שכיון שהרוב מחמיצים, ניקח בכסף מעשר. והתוס' כתבו שאין ניקח מספק, וכן מבואר שאין מועיל לו השקה. ומכל מקום אין פוסל את המקוה, שכל ספק במים שאובים אין פוסלים את המקוה. וברמב"ן משמע שפוסלים המקוה מספק).
ע' פרטים נוספים בב"ב צו.

האחים והשותפים, דינם בקלבון ובמעשר בהמה – ע' בבכורות נו.
יין או חלב המעורבים במים, פסילתם את המקוה – נתבאר במכות ג.

דף כו

מז. א. הבת, באיזה גיל יש לה מכה (על ידי אביה) וקנס (לאונס ומפתה)?

ב. באיזה גיל הבת יכולה למאן ומתי היא חולצת?

ג. מתי תוקעים להבדיל בין החול לקודש, ומתי מבדילים בתפילה ועל הכוס?

א. קטנה (– משנולדה עד י"ב שנה), אביה רשאי למכרה ככתוב. אבל לא נערה (שהרי אפילו מכורה יוצאה, כל שכן שלא תימכר).

לענין קנס; לדברי רבי מאיר, וכן מבואר מסתם משנתנו (רב), קטנה אין לה קנס. ולחכמים, מבת שלש שנים ויום אחד יש לה קנס. נערה יש לה קנס עד שתיבגר (– מבת י"ב שנה והביאה שתי שערות, למשך ששה חדשים), ככתוב.

נחלקן הראשונים להלכה, אם כר"מ או כחכמים. ע"ע פרטים בכתובות מ).

ב. קטנה שהשיאה אמה ואחיה (אפילו מדעתה) יכולה למאן מבעלה ולצאת בלא גט. עד מתי – עד שתביא שתי שערות. דברי רבי מאיר, וכן דעת סתם מתניתין. רבי יהודה אומר: עד שירבה השחור על הלבן [שיהיו שתי שערות ארוכות שוככות. עפ"י נדה נב].